

**МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ О.О. БОГОМОЛЬЦЯ
КАФЕДРА СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОГО ПРАВА**

**Б.В. МИХАЙЛИЧЕНКО
О.П. БАБКІНА
Н.М. ЕРГАРД**

**СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА
УШКОДЖЕНЬ ГОСТРИМИ
ПРЕДМЕТАМИ**

Методичні рекомендації

Навчальне видання

Борис Валентинович МИХАЙЛИЧЕНКО
Олена Петрівна БАБКІНА
Наталія Миколаївна ЕРГАРД

СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА УШКОДЖЕНЬ ГОСТРИМИ ПРЕДМЕТАМИ

Методичні рекомендації

В авторській редакції

Підписано до друку 15.03.2017.
Формат 60×84. Папір офсетний.
Тираж 300 прим.

Видавництво УкрДГРІ
Р.с. серія ДК № 182 від 18.09.2000 р.
04114, м. Київ-114, вул. Автозаводська, 78

Адреса редакції та п/п: інформаційно-видавничий відділ УкрДГРІ
04114, м. Київ-114, вул. Автозаводська, 78
Тел.: 206-35-18; тел./факс: 430-41-76
E-mail: mru@ukrdgri.gov.ua

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ О.О. БОГОМОЛЬЦЯ
КАФЕДРА СУДОВОЇ МЕДИЦИНИ ТА МЕДИЧНОГО ПРАВА

СУДОВО-МЕДИЧНА ЕКСПЕРТИЗА УШКОДЖЕНЬ ГОСТРИМИ ПРЕДМЕТАМИ

(для самостійної роботи студентів 4 курсу медичного факультету
вищих медичних навчальних закладів освіти III-IV рівнів акредитації
з модулю: «Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від
механічних чинників»)

Методичні рекомендації

Київ – 2017

Схвалено та затверджено кафедрою судової медицини та медичного права Національного медичного університету імені О.О. Богомольця (Протокол № 14 від 09.03.2017 року).

Михайличенко Б.В., Бабкіна О.П., Ергард Н.М.

Судово-медична експертиза ушкоджень гострими предметами (для самостійної роботи студентів 4 курсу медичного факультету вищих медичних навчальних закладів освіти III-IV рівнів акредитації з модулю: «Судово-медична експертиза ушкоджень та смерті від механічних чинників») – Методичні рекомендації. – К.: УкрДГРІ, 2017. – 16 с.

У методичних рекомендаціях містяться довідкові відомості про види, характер та механізм заподіяння тілесних ушкоджень від дії гострих предметів, морфологічні ознаки різаних, колотих, колото-різаних, рубаних та пиляних ран, методика опису заподіяних ушкоджень, а також методика проведення самостійної роботи студентів 4 курсу медичного факультету вищих медичних навчальних закладів освіти III-IV рівнів акредитації.

Методичні рекомендації можуть бути корисними для співробітників медичного фаху, органів внутрішніх справ, студентів, слухачів, курсантів, науково-педагогічного складу медичних та юридичних навчальних закладів.

**УДК 340.624:616-001.4 (072)
М 54**

© Михайличенко Б.В., Бабкіна О.П., Ергард Н.М., 2017
© Кафедра судової медицини та медичного права НМУ
ім. О.О. Богомольця, 2017.

1. Актуальність теми.

Друге місце серед механічної травми займають ушкодження, заподіяні гострими предметами, тому що вони часто використовуються в побуті (ножі, леза, бритви, сокира і т.п.). Рідше спостерігаються випадки нанесення ушкоджень холодною зброєю (кинджал, фінський ніж, тощо). Особливість даних ушкоджень полягає в тому, що рани, які утворюються від дій гострих предметів, несуть інформацію про форму клинка та ступень його гостроти, індивідуальні особливості знаряддя. У ряді випадків, в зв'язку з важким станом здоров'я, потерпілі спочатку звертаються в медичні заклади, і тільки після оперативного втручання та загоєння ушкоджень проводиться судово-медична експертиза на підставі даних медичної документації, про що треба пам'ятати кожному лікарю при заповненні медичної карти амбулаторного або стаціонарного хворого. Правильний опис лікарем тілесних ушкоджень згідно загальноприйнятої схеми дозволить експерту відповісти на всі питання органів досудового розслідування. Визначити локалізацію, механізм, давність виникнення ушкодження, взаємне розташування потерпілої особи та злочинця тощо.

2. Навчальна мета.

1. Знати види та механізм утворення ушкоджень, заподіяних гострими предметами.
2. Засвоїти морфологічні ознаки різаних, колотих, колото-різаних, рубаних та пиляних ран.
3. Знати питання, які виникають при дослідженні ушкоджень гострими предметами.
4. Вміти визначати механізм дії та проводити ідентифікацію гострих предметів.
5. Оволодіти сучасними методами визначення за життєвості та давності спричинення ушкоджень.
6. Оволодіти методикою опису ушкоджень та судово-медичної діагностики характеру травми, заподіяної гострими предметами.
7. Вміти аналізувати медичну документацію, складати висновки при травматичних ушкодженнях гострими предметами.

4.3. Навчальні завдання, тести III рівня, завдання, що доповнюють самостійну роботу на практичному занятті, а також додаткові матеріали.

Завдання:

I. При дослідженні у гр. А. встановлено: на ліктьовій поверхні правого передпліччя в середній третині на відстані 5 см нижче від ліктьового суглоба є рана лінійної форми, зяюча, розміром 5,5×1 см з розведеними краями, довжиною при зведенні 5,9 см, краї рани рівні, неосаднені, несинюшні, кінці гострі, в них відсутні тканинні перетинки. Дном рани є підшкірна клітина та м'язи, раньові поверхні гладкі. Від нижнього кінця рани відходить поверхневий надріз. Рана розташована повздовж середньої лінії передпліччя. Визначте характер та механізм утворення ушкодження? Які неточності допустив лікар при описі? Що додатково Ви зможете вказати у висновках?

II. У травмпункті у гр. Г. встановлено: на передній поверхні грудної клітини справа по середньо-ключичній лінії на рівні 4-го міжребер'я розташована рана веретеноподібної форми, зяюча, розмірами 1,8×0,5 см, довжиною при зведенні країв 2,0 см, краї рани рівні, слабо синюшні, кінці гострі, в них відсутні тканинні перетинки. Ранові поверхні гладкі. Рана розташована відповідно 5 та 11 годин умовного циферблату годинника. Скласти експертний висновок. Вказати взаємне розташування потерпілого та особи, яка заподіяла ушкодження.

Тести. Оберіть ознаки, характерні для кожної з ран

Ознаки	рівні краї	осаднені краї	синюшні краї	гострі кінці	закруглені кінці	наявність тканинних перетинок	відсутність тканинних перетинок	наявність раньового каналу	наявність поверхневого надрізу
Різани									
Колоті									
Колото-різани									
Рублені									
Пиляні									

5. Матеріали після аудиторної самостійної роботи.

Тема УДРС: Лабораторні методи дослідження ушкоджень гострими предметами.

2. При дослідженні у гр. Б. встановлена колото-різана рана підбородку зліва. За даними, які містяться в обставинах справи, ушкодження заподіяно ножицями. Яким предметом є ножиці за механізмом дії. Які додаткові дані потрібні експерту для складання висновків?

4. Матеріали для аудиторної самостійної роботи.

4.1. Перелік навчальних практичних завдань, які необхідно виконати на практичному занятті:

- оволодіти методикою опису ушкоджень та судово-медичною діагностикою характеру травми від дії гострих предметів;
- описати макропрепарати за схемою (різану рану, колоту, колото-різану, рублену, кістки склепіння);
- провести диференційну діагностику ран, заподіяних тупими та гострими предметами;
- скласти експертні висновки при ушкодженні гострим предметом.

4.2. Професійні алгоритми, орієнтовні карти, щодо оволодіння навичками та вміннями.

№ з/п	Завдання	Вказівки	Примітки
1.	Оволодіти методикою опису ран	Виконувати у такій послідовності: 1. Визначити точну локалізацію стосовно двох постійних анатомічних орієнтирів. 2. Визначити форму, яку порівнюють з формою геометричних фігур (лінійна, дугоподібна, тощо) 3. Розмір (довжина та ширина, які визначаються з двома перпендикулярними лініями (при з'явненні та зведенні країв)). 4. Описати краї рани (рівні, неосаднені, синюшні тощо). 5. Визначити форму кожного з кінців (гострі, закруглені, П-подібні, тощо). 6. Відмітити відсутність тканинних перетинок та волосяних містків. 7. Описати раньові поверхні (гладенькі, шороховаті, скошені). 8. Описати наявність або відсутність раньового каналу, поверхневого надрізу 9. Особливості дна рани. 10. Вказати орієнтацію довжини по відношенню до анатомічної осі ділянки. 11. Охарактеризувати стан прилеглих до рани тканин (наявність забруднення, крові, сторонніх речовин, включень, припухлості, тощо)	зверніть увагу на те, що розмір обов'язково вимірюється лінійкою звернути увагу на напрямок зверніть увагу, що ушкодження, які наявні навкруги рани описуються окремо за даною схемою
2.	Скласти експертні висновки	В ході складання висновків визначити: 1. Характер і локалізацію ушкодження. 2. Механізм його утворення. 3. Давність виникнення. 4. Напрямок дії сили.	

3. Матеріали до аудиторної самостійної роботи.

3.1. Базові знання, вміння, навички, необхідні для вивчення теми (міждисциплінарна інтеграція).

Дисципліни	Знати	Вміти
Попередні (забезпечуючі) дисципліни		
Анатомія	Анатомічні особливості будови тіла людини	Описувати локалізацію ушкоджень стосовно постійних анатомічних орієнтирів
Гістологія	Реактивні зміни у місці заподіяння ушкоджень	Визначити давність виникнення ушкоджень в залежності від регенеративного процесу
Внутрішньо-предметна інтеграція		
Анатомічні ушкодження	Морфологічні ознаки впливу гострих предметів	Виділяти основні ушкодження за їх морфологічними ознаками в залежності від механізму виникнення
Методи дослідження ушкоджень	1. Візуальна характеристика 2. Лабораторна діагностика	Проводити диференційну діагностику ушкоджень, заподіяних різними травмуючими факторами
Давність виникнення	Характерні особливості ушкоджень в залежності від часу заподіяння	Визначити час виникнення ушкоджень та основні зміни, які відбуваються в місці травматичної дії
Дисципліни, що забезпечуються		
Загальна хірургія	Класифікацію анатомічних ушкоджень, їх морфологічні ознаки	Проводити диференційну діагностику ран, заподіяних гострими предметами
Травматологія та рентгенологія	Класифікацію переломів, механізм виникнення	Проводити диференційну діагностику переломів в залежності від механізму виникнення

3.2. Зміст теми.

1. Класифікація гострих предметів:

- ріжучі (бритва, столовий ніж);
- колоті (спиці, шпага);
- колото-ріжучі (кинджал, фінський ніж);
- рублячі (сокира, шабля);
- пиляні (пила).

2. Види ран, заподіяних гострими предметами:

- різані;
- колоті;
- колото-різані;
- рублені;
- пиляні.

3. Особливості різаних ран:

- утворюються внаслідок руху леза ріжучого предмету з одночасним рухом тіла;
- довжина превалює над глибиною;
- наявність рівних, не здертих країв;
- наявність гострих кінців;
- відсутність тканинних перетинок та містків волосся;
- наявність поверхневого надрізу у одного з кінців рани;
- гладенькі раньові поверхні (рис. 1).

Рис. 1. Різана рана на передній поверхні шії.

4. Різані рани заподіяні власною рукою:

- розташовані в легкодоступних місцях;
- множинні та мають однаковий напрямок;
- локалізовані паралельно одна одній;
- неглибокі з поверхневими надрізами та подряпинами;
- одна більш глибока (рис. 2).

Рис. 2. Множинні різані рани на передній поверхні лівої кисті.

особливості побудови експертних висновків при ушкодженнях, заподіяних гострими предметами.

Б. Тести для самоконтролю.

Для нижчеперелічених пунктів вибрати 7 правильних відповідей.

I. Для різаних ран характерно:

1. Рівні краї.
2. Нерівні краї.
3. Не осаднені краї.
4. Не синюшні краї.
5. Гострі кінці.
6. Закруглені кінці.
7. Наявність тканинних перетинок.
8. Відсутність тканинних перетинок.
9. Наявність надрізу у одного з кінців.
10. Гладенька раньова поверхня.

II. Ознаками колото-різаних ран є:

1. Рівні краї.
2. Нерівні краї.
3. Гострі кінці.
4. Закруглені кінці.
5. Наявність раньового каналу.
6. Наявність роздвоєння у одного з кінців.
7. Гладенька раньова поверхня.
8. Відсутність тканинних перетинок.
9. Наявність тканинних перетинок.
10. Переважання глибини над довжиною.

III. До гострих предметів відносяться:

1. Бритва.
2. Столовий ніж.
3. Фінський ніж.
4. Кинджал.
5. Кастет.
6. Сокира.
7. Каміння.
8. Скляний стакан.
9. Тесак.
10. Ножиці.

В. Завдання для самоконтролю:

1. У лікарні гр. Д. виставлений діагноз: різана рана лівої щоки. В історії хвороби є такий опис: на лівій щоці різана рана лінійної форми, з рівними, не осадненими, не синюшними краями, розташована згідно 6-12 годин умовного циферблату. Які неточності спостерігались при описі цієї рани?

3. Концевіч І.А., Михайличенко Б.В. Судова медицина: підручник для студентів медичних вузів. – К.: МП «Леся», 1997. – 656 с.

4. Концевіч І.А. Посібник до практичних занять по судовій медицині. – Київ: Вища школа, 1988. – 128 с.

5. Судебная медицина: Учебник / Под ред. В.М. Смолянинова. – 2-е изд., перераб. – М.: Медицина, 1982. – 464 с.

6. Матишев А.А., Деньковський Н.П. Судебная медицина (руководство для врачей). – М.: Медицина, 1985. – 488 с.

Додаткова:

1. Герасименко О.І. Словник-довідник термінів судової медицини. – К.: Видавничий дім «Ін Юре», 2002. – 484 с.

2. Хохлов В.В., Кузнецов Л.Е. Судебная медицина: Руководство. – Смоленск, 1998. – С. 259-271.

3.5. Орієнтовна карта для самостійної роботи з літературою.

Основні завдання	Вказівки	Відповіді
1. Класифікація гострих предметів	Назвати види предметів за призначенням, за механізмом дій	
2. Класифікація ран, заподіяних гострими предметами	Назвати види ран: різані, колоті, колото-різані, рублені, пиляні та їх морфологічні ознаки	
3. Ушкодження кісток черепа	Дати перелік видів: надруб, вруб, розруб, відруб, їх особливості	
4. Лабораторні дослідження	Назвати сучасні методи визначення зажиттєвості ушкоджень, а також ідентифікації гострих предметів	
5. Причини смерті	Перелічити причини смерті при травмі, яка спричинена гострими предметами, їх судово-медичне визначення	

3.6. Матеріали для самоконтролю.

А. Питання для самоконтролю

1. Згадайте види гострих предметів, механізм заподіяння ушкодження.

2. Які питання виникають при експертизі ушкоджень, заподіяних гострими предметами.

3. Визначте морфологічні ознаки різаних, колотих, колото-різаних, рубаних та пиляних ран, механізм їх утворення.

4. Назвати ознаки зажиттєвої реакції на ушкодження та сучасні методи її визначення.

5. Які існують особливості ушкоджень, заподіяних власною та сторонньою рукою.

6. Визначте причину смерті від механічної травми гострими предметами, їх судово-медичне значення.

7. Яка існує методика проведення огляду живої особи, зміст і

5. Особливості колото-різаних ран:

– утворюються від дії колото-ріжучих предметів;

– довжина ран менша, ніж глибина;

– за формою прямолінійна, веретеноподібна;

– наявність рівних, слабо синюшних, не здертих країв;

– від кінців залежить вид загострення та характеристики клинка:

а) гострі – коли клинок має двобічне загострення;

б) один гострий, другий – закруглений при одному загостреному краю клинка та товщині обушка до 2 мм;

в) один гострий, другий П - подібний, якщо обушок за виширш більш як 3 мм.

– відсутність тканинних перетинків з боку гострого кінця рани

– наявність раньового каналу

– наявність додаткового розрізу від гострого кінця, який виникає під час витягнення клинка;

– гладкі раньові поверхні.

6. Колоті рани:

– утворюються від дії колючих предметів;

– мають вхідний отвір, раньовий канал, іноді вихідний отвір;

– форма залежить від форми колючого предмету: крапкова, променева, хрестоподібна і т.п.;

– наявність рівних, іноді здертих та синюшних країв;

– наявність раньового каналу;

– гладенькі раньові поверхні (рис. 3).

Рис. 3. Множинні колото-різані та колоті рани на передній поверхні грудної клітки.

7. Рубані рани:

– спричиняються лезом при ударі важким предметом;

– характерним є значна величина і глибина з ушкодженням кісткової

тканини;

- форма щільна або лінійна;
- краї рівні, синюшні, іноді осаднені;
- кінці гострі, або один гострий, а другий П - подібний чи закруглений;
- тканинні перетинки та волосяні містки в області гострого кінця відсутні;
- гладенькі раньові поверхні;
- ушкодження кісток (осколкові переломи, насічки, надруби, вруби, розруби, і т.п. (рис. 4).

Рис. 4. Рубані рани в правій тім'яній ділянці голови.

8. При описі ран, заподіяних гострими предметами, звертати увагу на:
- точну їх локалізацію, яка визначається місцем прикладання предмету;
 - форму (лінійна, дугоподібна, зигзагоподібна, тощо);
 - розмір (при зіянні та при зведенні країв);
 - краї рани (рівні, не осаднені, синюшні);
 - форму кожного з кінців (гострі, закруглені, П-подібні, комбіновані);
 - відсутність тканинних перетинок та волосяних містків;
 - раньові поверхні (гладенькі, шороховаті, скошені);
 - наявність або відсутність раньового каналу;
 - особливості дна рани;
 - орієнтацію довжини у відношенні до анатомічної осі ділянки.

9. Причини смерті при механічній травмі, заподіяної гострими предметами:

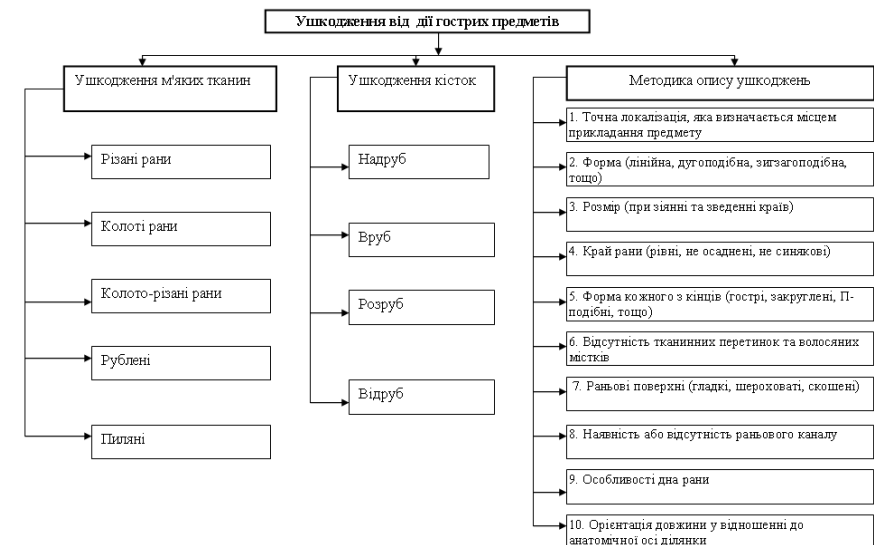
- грубе анатомічне руйнування тіла;
- крововтрата;
- аспірація кров'ю;
- шок;

- емболія (повітряна, жирова);
- вторинні ускладнення:
 - а) гостра недостатність нирок;
 - б) ДВЗ - синдром;
 - в) пневмонія і тощо.

10. Встановлення захиттевості і давності ушкоджень:

- загальні реакції організму:
 - а) кровотеча (зовнішня і внутрішня);
 - б) малокровні органи і тканини;
 - в) жирова і повітряна емболія;
 - г) крововиливи в тканини;
- місцеві реакції:
 - а) травматичний набряк;
 - б) запальна реакція ушкоджених тканин (гістологічні, біохімічні, біофізичні зміни).

3.3. Структурно-логічна схема теми

3.4. Рекомендована література:

Основна:

1. Бабанін А.А., Мішалов В.Д., Біловицький О.В., Скребкова Ю.О. Судова медицина: Підручник. – Сімферополь: НАТА, 2012. – 580 с.
2. Герасименко О.І. Судова медична експертиза (загальна частина). – Донецьк: Норд-Прес, 2007. – 508 с.